

ORIGINAL ARTICLE / ORİJİNAL MAKALE

Hemşirelik Öğrencilerinin Merhamet Düzeylerinin Organ Bağışına Yönelik Tutumları ile İlişkisi

The Relationship Between the Compassion Levels of Nursing Students and Their Attitudes Towards Organ Donation

 Yasemin Kıyak¹ Berna Köktürk Dalcalı² Seçil Erden Melikoğlu³

¹ Öğr. Gör., Bezmialem Vakıf Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İstanbul, Türkiye

² Doç. Dr., Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Hemşirelik Esasları Ana Bilim Dalı, Balıkesir, Türkiye

³ Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik Esasları Ana Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye

Geliş: 06.11.2023, Kabul: 29.11.2024

Öz

Giriş: Geleceğin hemşireleri olarak, organ bağıışı ve nakil sürecinde aktif rol alacak hemşirelik öğrencilerinin organ bağıışına yönelik tutumlarını ve organ bağıışını etkileyen faktörleri belirlemek toplumun organ bağıışı konusunda farkındalık kazanması açısından önem taşımaktadır.

Amaç: Bu çalışma, hemşirelik öğrencilerinin merhamet düzeylerinin organ bağıışına yönelik tutumları ile ilişkisini belirlemek amacı ile yapıldı.

Yöntem: Tanımlayıcı ilişki arayıcı araştırma türünde yapılan bu çalışma, bir vakıf üniversitesinde öğrenim gören hemşirelik öğrencileri (n = 194) ile gerçekleştirildi. Veriler, "Tanıtıcı Bilgi Formu", "Merhamet Ölçeği" ve "Organ Bağıışı Tutum Ölçeği" kullanılarak 2021-2022 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde yüz yüze toplandı. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistikler, bağıımsız gruplarda t testi, tek yönlü anova analizi ve pearson korelasyon analizi kullanıldı.

Bulgular: Öğrencilerin Merhamet ölçeğinden aldıkları toplam puan ortalaması 100.40±12.64, Organ Bağıışı Tutum ölçeğinden aldıkları toplam pozitif puan ortalaması 98.35±16.30 ve toplam negatif puan ortalaması 58.45±18,88 olarak saptandı. Öğrencilerin merhamet düzeyleri ile organ bağıışına yönelik pozitif tutumları arasında zayıf düzeyde pozitif yönde anlamlı ilişki (r=.37, p=.000), organ bağıışına yönelik negatif tutumları arasında ise zayıf düzeyde negatif yönde anlamlı ilişki (r=-.35, p=.000) saptandı.

Sonuç: Hemşirelik öğrencilerinin merhamet düzeylerinin yüksek, organ bağıışına yönelik tutumlarının ise olumlu olduğu belirlendi. Öğrencilerin merhamet düzeyleri arttıkça organ bağıışına yönelik tutumları artmaktadır. Toplumsal farkındalığın artırılmasında önemli rol oynayacak hemşirelik öğrencilerinin, merhamet düzeylerini ve organ bağıışı konusunda pozitif tutumunu geliştirmeye yönelik eğitimlerin planlanması, bu gelişimi destekleyecek farklı öğretim yöntemlerinin kullanılması ve uygulama alanlarının oluşturulması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik Öğrencisi, Merhamet, Organ Bağıışı, Tutum

Sorumlu Yazar: Seçil ERDEN MELİKOĞLU, Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik Esasları Ana Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye. **Email:** secil.erden@iuc.edu.tr , **Tel:** +90 212 224 2618/27307

Nasıl Atıf Yapılır: Kıyak Y, Köktürk Dalcalı B, Erden Melikoğlu S. Hemşirelik Öğrencilerinin Merhamet Düzeylerinin Organ Bağışına Yönelik Tutumları ile İlişkisi. Etkili Hemşirelik Dergisi. 2025;18(1): 89-100

Journal of Nursing Effect published by Cetus Publishing.

Journal of Nursing Effect 2024 Open Access. This article is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License

Abstract

Background: As nurses of the future, determining the attitudes and knowledge of nursing students, who will take an active role in the organ donation and transplantation process, and the factors affecting organ donation is important for society to raise awareness about organ donation.

Objectives: This study was aim to determine the relationship between nursing students' compassion levels and their attitudes towards organ donation.

Methods: This study, which is a descriptive relationship-seeking research type, was conducted with nursing students (n = 194) studying of a foundation university. The data were collected face-to-face using the "Descriptive Information Form," the "Compassion Scale," and the "Organ Donation Attitude Scale" during the spring semester of the 2021-2022 academic year. Descriptive statisticals, independent samples t-test, one-way anova, and pearson correlation analysis were used in the evaluation of the data.

Results: The students' total average score from the Compassion scale was 100.40±12.64, their total positive score average from the Organ Donation Attitude scale was 98.35±16.30, and their total negative score average was 58.45±18.88. There is a weakly positive significant relationship between students' compassion levels and their positive attitudes towards organ donation ($r=.37$, $p=.000$), and a weakly negative significant relationship between their negative attitudes towards organ donation ($r=-.35$, $p=.000$) detected.

Conclusion: It was determined that nursing students' compassion levels were high and their attitudes towards organ donation were positive. A significant relationship was found between students' compassion levels and their attitudes towards organ donation. It is recommended to plan training to improve the compassion levels and positive attitudes of nursing students about organ donation, which will play an important role in increasing social awareness, using different teaching methods to support this development, and creating application areas.

Keywords: Nursing Students, Compassion, Organ Donation, Attitude

GİRİŞ

Bilim ve teknolojideki gelişmeler, sağlık bakım alanında güncel sorunların çözümüne yönelik birçok tanı ve tedavi yaklaşımını da beraberinde getirmektedir (Mikla vd., 2016; Alarcon vd., 2019). Bunlardan biri de çeşitli sebeplerle işlevini sürdürme yeteneğini kaybeden organların, canlı vericiden veya kadavradan alınan sağlıklı organların yerine koyulması olan organ nakli işlemidir (Hu ve Huang, 2015; Leon, Finav ve Varon, 2015). Günümüzde kronik hastalığı olan birey sayısındaki artış organ nakline olan gereksinimi de arttırmaktadır. Dünyada ve ülkemizde organ nakliyle ilgili en önemli sorun ise organ bağışlarının az olmasıdır (Hu ve Huang, 2015; Leon vd., 2015; Alarcon vd., 2019).

Organ bağışı, bireyin yaşamına devam ederken kendi özgür iradesiyle organ ya da dokularının

bir kısmının ya da tamamının ölümünden sonra başkalarının tedavisinde kullanılmak üzere onay vermesi olarak tanımlanmaktadır (Alarcon vd., 2019). Bireylerin organ bağışı konusundaki tutumlarında eğitimin, sosyo-kültürel özelliklerin ve ekonomik durumun etkili olduğu bildirilmektedir (Mikla vd., 2016; Vlasisavljevic vd., 2020). Organ bağışı oranını arttırmak için uygun donörlerin belirlenmesi, sağlıklı/hasta bireyin ve ailesinin bilgilendirilmesi ve olumlu çevre ortamının oluşturulması oldukça önemlidir (Gezginci, Göktaş ve Şendir, 2020). Bu kapsamda sağlık profesyonellerinin organ bağışını desteklemede ve toplumu bilgilendirmede önemli bir rolü bulunmaktadır (Hu ve Huang, 2015; Ordin ve Söylemez, 2018; Akpan, Lee, Cayaban, Aljubouri ve John, 2022). Sağlık profesyonelleri arasında organ bağışına yönelik tutum ve bilgi eksikliği, sınırlı

sayıda organ bağışında bulunulmasının en önemli nedenlerini oluşturmaktadır (Gezginci vd.,2020; Bektaş ve Yıldırım, 2021). Yapılan bir çalışmada, sağlık profesyonellerinin organ bağışı konusunda olumlu tutumlarına rağmen, çok az kişi organlarını bağışlayabileceğini ifade etmiştir (Vlaisavljevic vd., 2020). Toplumda değişim yaratma noktasında kilit rollerden birinde yer alan sağlık profesyonellerinin organ bağışı konusunda yaşadıkları tereddütün toplumda farklı şekillerde yansıma yapabileceği düşünülmektedir.

Sağlık profesyonelleri arasında sağlıklı/hasta birey ve ailesi ile sürekli iletişim içerisinde olan hemşireler, organ bağışında bulunacak kişilerin belirlenmesinde ve ailelerin organ bağışına karar verme sürecinde oldukça etkin rol oynamaktadır (Hu ve Huang, 2015; Leon vd., 2015; Gezginci vd., 2020). Aynı zamanda hemşirelerin organ bağışına yönelik düşünceleri, bilgisi ve organ bağışına engel olan faktörlerin belirlenmesi toplumun organ bağışı konusunda farkındalık kazanması açısından önem taşımaktadır (Hu ve Huang, 2015; Leon vd., 2015; Ordin ve Söylemez, 2018).

Organ bağışına yönelik tutumu olumlu etkileyebilecek faktörlerden birinin de merhamet duygusu olduğu düşünülmektedir (Bektaş ve Yıldırım, 2021; Bilgiç, 2022). Merhamet, kişilerin üzüntülü durumlarında oluşmakla birlikte kişilerarası etkileşim, empati, duyarlılık ve yardımseverlik kavramları ile yakından ilişkilidir (Bilgiç, 2022; Cevheroğlu ve Kılıç, 2022). Organ nakli bekleyen hastalara karşı gösterilen duyarlılık ve empatinin merhamet duygusu ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Merhamet duygusu yüksek hemşirelerin yetişmesi ile organ bağışı konusunda bir farkındalık oluşacağı öngörülebilir. Literatürde birçok çalışmada, bakımın her alanında merhamet duygusunun

yer alması gerektiğine dair bilgiler görülmekte olup, kaliteli ve etkin bir bakım sunabilmek için hemşirelerin bireylere merhamet duygusuyla yaklaşmasının gerekliliğine vurgu yapılmıştır (Bektaş ve Yıldırım, 2021; Bolgeo vd., 2021). Aynı zamanda son yıllarda yapılan çalışmalar, hemşirelik temel beceri uygulamalarında ve bakımında merhametin profesyonel hemşireliğin temelini oluşturduğunu öne sürmekte ve öğretilebilir bir beceri olduğunu belirtmektedir (Raustøl ve Tveit, 2023).

Literatürde, hemşirelik öğrencilerinin büyük bir çoğunluğunun organ bağışını önemli buldukları; ancak organ bağışında bulunmadıkları belirtilmektedir (Mikla vd., 2016; Ordin ve Söylemez, 2018). Bununla birlikte literatürde, hemşirelik öğrencilerinin organ bağışına yönelik tutumlarını inceleyen çalışmalar olmasına karşın, organ bağışı üzerinde olumlu etkisi olacağı düşünülen merhamet düzeyi ile ilgili yapılan çalışmaların sınırlı olduğu görülmüştür (Cevheroğlu ve Kılıç, 2022). Hemşirelik öğrencilerinin organ bağışına yönelik tutumlarını ve organ bağışını etkileyen faktörleri belirlemek toplumun organ bağışı konusunda farkındalık kazanması açısından önem taşımaktadır. Bu doğrultuda araştırma, hemşirelik öğrencilerinin merhamet düzeylerinin organ bağışına yönelik tutumları ile ilişkisini belirlemek amacı ile yapıldı.

Araştırma Soruları

Hemşirelik öğrencilerinin merhamet düzeyleri ve organ bağışına yönelik tutumları ne düzeydedir?

Hemşirelik öğrencilerinin bireysel özellikleri ile merhamet düzeyleri ve organ bağışına yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Hemşirelik öğrencilerinin merhamet düzeyleri ve organ bağışına yönelik tutumları arasında bir ilişki var mıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın Tipi

Araştırma, tanımlayıcı-ilişki arayıcı araştırma türünde gerçekleştirildi.

Araştırmanın Yapıldığı Yer

Araştırma, Haziran-Temmuz 2022 tarihleri arasında bir vakıf üniversitesinin Sağlık Bilimleri Fakültesi'ndeki hemşirelik öğrencileriyle gerçekleştirildi.

Araştırma Evreni/Örnekleme

Araştırmanın evrenini, bir vakıf üniversitesinin Sağlık Bilimleri Fakültesi'nde 2021-2022 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde öğrenim gören 208 hemşirelik öğrencisi oluşturdu. Örneklem grubunun özellikleri incelendiğinde; tüm sınıf gruplarındaki öğrenciler klinik uygulama deneyimine sahip olup sınıf düzeyi arttıkça öğrencilerin klinik uygulama deneyimleme durumlarında artmaktadır. Öğrenciler, mesleki değerlere ilişkin kavramları 1. sınıfta Hemşirelik Tarihi ve Felsefesi dersi kapsamında temel düzeyde almakta olup 3. sınıfta Hemşirelikte Etik dersi kapsamında kapsamlı olarak öğrenmektedir. Aynı zamanda öğrenciler organ bağışına ilişkin konuları 2. sınıfta Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği ve İç Hastalıkları Hemşireliği dersinde detaylı işlemekte ve 3. sınıfta Hemşirelikte Etik dersi kapsamında konunun etik boyutunu detaylı olarak tartışmaktadırlar. Araştırmada olasılıksız örnekleme yöntemlerinden gelişigüzel örnekleme yöntemi kullanılarak 1., 2., 3. ve 4. sınıf hemşirelik öğrencilerinden çalışmaya katılmayı kabul eden öğrencilerin tamamına ulaşılmaya karar verildi. Çalışma, araştırmaya katılmayı kabul eden 194 hemşirelik öğrencisi ile tamamlandı. Çalışmanın gücü G. Power 3.1 ile değerlendirildi ve 0.99 olarak bulundu.

Veri Toplama Araçları-Geçerlilik ve Güvenirlilik Bilgileri

Araştırma verilerinin toplanmasında "Tanıtıcı Bilgi Formu", "Merhamet Ölçeği" ve "Organ Bağışı Tutum Ölçeği" kullanıldı.

Tanıtıcı Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından literatür bilgisi doğrultusunda hazırlanan form; yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi, ailede sağlık profesyoneli bulunma durumu, mesleği isteyerek seçme durumu, organ bağışında bulunma durumu, organları bağışlamayı isteme ve merhametli biri olduğunu düşünme durumu ile ilgili bilgileri içermektedir (Tam, Suen ve Chan, 2012; Mikla vd.,2016; Fontana, Massari, Giovannini, Alfano, Cappelli, 2017; Ordın ve Söylemez, 2018; Alarcon vd., 2019).

Merhamet Ölçeği (MÖ)

Pommier tarafından 2011 yılında geliştirilen ölçeğin, Akdeniz ve Deniz tarafından 2016 yılında Türkçe geçerlilik ve güvenirlilik çalışması yapılmıştır. Ölçek sevençenlik, umursamazlık, paylaşımların bilincinde olma, bağlantısızlık, bilinçli farkındalık, ilişki kesme olmak üzere toplam altı alt boyuttan ve 24 maddeden oluşmakta olup, beşli likert şeklinde puanlamaya sahiptir. Ölçekten alınabilecek puanlar 24-120 arasında değişmekte ve toplam puanın artıyor olması merhamet düzeyinin de arttığını göstermektedir. Ölçeğin geçerlik güvenirlilik çalışmasında Cronbach alpha değerleri sevençenlik alt boyutu için 0.73, umursamazlık alt boyutu için 0.64, paylaşımların bilincinde olma alt boyutu için 0.66, bağlantısızlık alt boyutu için 0.67, bilinçli farkındalık alt boyutu için 0.70, ilişki kesme alt boyutu için 0.60 ve ölçek toplamı için 0.85 olarak bildirilmiştir (Akdeniz ve Deniz, 2016). Bu çalışmada ise Cronbach alpha değerleri sevençenlik alt boyutu için 0.73, umursamazlık

alt boyutu için 0.69, paylaşımların bilincinde olma alt boyutu için 0.59, bağlantısızlık alt boyutu için 0.60, bilinçli farkındalık alt boyutu için 0.70, ilişki kesme alt boyutu için 0.53 ve ölçek toplamı için 0.89 olarak bulunmuştur.

Organ Bağışı Tutum Ölçeği (OBTÖ)

Parisi ve Katz tarafından 1986 yılında geliştirilen ölçeğin, Sayın tarafından 2016 yılında Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmıştır. Ölçek, 40 maddeden oluşmakta ve altılı likert şeklinde puanlanmaktadır. Organ bağışına yönelik tutumu değerlendiren ölçeğin iki boyutu vardır. Birinci boyut, insanların organ bağışı konusundaki “Yardımseverlik ve Ahlakî Değerleri /İnançlarını” gösteren ve pozitif ifadelerden oluşan 20 maddeyi içermektedir. İkinci boyut ise, “Tıbbi Olarak İhmal Edilme Korkusu ve Bedensel Yaralanma Korkusu” olmak üzere iki negatif ifadeden oluşan 20 maddeyi içermektedir. Pozitif ve negatif tutumlardan alınabilecek puanlar 20-120 arasında değişmekte, yüksek pozitif ve düşük negatif skorlar organ bağışı konusunda gönüllü tutumların güçlü olduğunu göstermektedir. Geçerlilik ve güvenirlik çalışmasında ölçeğin tümü için Cronbach alpha değeri 0.85, yardımseverlik ve ahlakî değerleri /inanç pozitif alt boyutu için 0.92, tıbbi olarak ihmal edilme korkusu ve bedensel yaralanma korkusu negatif alt boyutu için ise 0.91 olarak (Sayın, 2016), bu çalışmada ise ölçeğin tümü için 0.82, pozitif boyut için 0.93; negatif boyut için 0.93 olarak bulunmuştur

Verilerin Toplanması

Veriler, Haziran-Temmuz 2022 tarihleri arasında araştırmaya katılmaya kabul eden hemşirelik öğrencilerinden ders saatleri dışında yüz yüze toplandı. Katılımcılar tarafından formların cevaplanması yaklaşık 10-15 dakika sürdü.

Verilerin Değerlendirilmesi

Verilerin analizi ve değerlendirilmesi, IBM SPSS Statistics 25.0 programı ile yapıldı. Verilerin değerlendirilmesinde ise tanımlayıcı istatistik yöntemlerinden sayı, yüzde, minimum, maksimum, medyan, ortalama ve standart sapma kullanıldı. Verilerin normal dağılıma uygunlukları çarpıklık ve basıklık değerleri ile test edildi. Niceliksel verilerin karşılaştırılmasında normal dağılıma uygunluk gösteren verilerde bağımsız gruplarda t testi ve Tek Yönlü (One Way) Anova Analizi kullanıldı. Ölçekler arası puanların arasındaki ilişkiyi test Pearson Korelasyon analizi uygulandı. Sonuçlar %95 güven aralığında, $p < 0.05$ anlamlılık düzeyinde değerlendirildi.

Araştırmanın Değişkenleri

Araştırmanın bağımsız değişkenleri; öğrencilerin tanıtıcı özellikleri (cinsiyet, sınıf, mesleği isteyerek seçme durumu vb.) ve organ bağışında bulunma durumu, organ bağışında bulunmayı düşünme, merhametli biri olduğunu düşünme durumu ile ilişkili sorulardır. Araştırmanın bağımlı değişkenleri ise, öğrencilerin merhamet düzeyleri ve organ bağışına yönelik tutumlarıdır.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için bir vakıf üniversitesinin Girişimsel Olmayan Etik Kurulu’ndan (Tarih: 23/06/2022 ve Sayı No: 2022/210) izin alındı. Araştırmanın gerçekleştirildiği kurumdan kurum izni ve araştırmaya katılmayı kabul eden hemşirelik öğrencilerinden yazılı izin alındı. Ayrıca ölçeklerin geçerlik güvenirlik çalışmasını yapan yazarlardan kullanım izni alındı. Araştırma Helsinki Deklerasyonu Prensipleri’ne uygun olarak yapıldı.

BULGULAR

Öğrencilerin tanıtıcı özellikleri incelendiğinde, %90.2'sinin kadın, %32'sinin 2. sınıf olduğu ve %75.3'ünün hemşirelik mesleğini isteyerek seçtikleri saptandı. Öğrencilerin %33'ünün ailesinde bir sağlık profesyoneli bulunduğu belirlendi. Öğrencilerin %57.2'nin organ bağışında bulunmayı düşünmedikleri ve yalnızca bir kişinin organ bağışında bulunduğu görüldü. Öğrencilerin %96.4'ü merhametli biri olduğunu düşündüğünü ifade etti (Tablo 1).

Tablo 1. Hemşirelik Öğrencilerin Tanıtıcı Özelliklerine İlişkin Bilgiler (n=194)

Tanıtıcı Özellikler	n	%
Cinsiyet		
Kadın	175	90.2
Erkek	19	9.8
Sınıf Düzeyi		
1.Sınıf	34	17.5
2.Sınıf	62	32.0
3.Sınıf	50	25.8
4.Sınıf	48	24.7
Mesleği İsteyerek Seçme Durumu		
Evet	146	75.3
Hayır	48	24.7
Ailede Sağlık Profesyoneli Bulunma Durumu		
Evet	64	33.0
Hayır	130	67.0
Organ Bağışında Bulunma Durumu		
Evet	1	0.5
Hayır	193	99.5
Organ Bağışında Bulunmayı Düşünme		
Evet	83	42.8
Hayır	111	57.2
Merhametli Biri Olduğunu Düşünme		
Evet	187	96.4
Hayır	7	3.6
Toplam	194	100

Öğrencilerin Merhamet Ölçeği toplam puan ortalaması 100.40 ± 12.64 (min 42-max88) olarak saptandı. Organ Bağışı Tutum Ölçeği toplam pozitif puan ortalaması 98.35 ± 16.30 , toplam negatif puan ortalaması ise 58.45 ± 18.88 olarak belirlendi (Tablo 2).

Tablo 2. Hemşirelik Öğrencilerinin Merhamet Düzeyleri ve Organ Bağışı Tutum Ölçeği Puan Ortalamalarının Dağılımı (n=194)

Ölçekler	Alt Boyutlar	*Min-Max	**Ort±SS
Merhamet Ölçeği	Sevecenlik	8-20	16.83±2.68
	Paylaşımların Bilincinde Olma	7-20	16.19±2.82
	Bilinçli Farkındalık	4-20	16.38±2.77
	Umursamazlık	4-16	7.03±2.72
	Bağlantısızlık	4-18	7.18±2.73
	İlişki Kesme	4-14	6.76±2.36
	Toplam	62-120	100.40±12.64
Organ Bağışı Tutum Ölçeği	Yardımselik ve Ahlaki Değerleri/ İnançları	36-120	98.35±16.30
	Tıbbi Olarak İhmal Edilme Korkusu	10-60	28.87±10.46
	Bedensel Yaralanma Korkusu	10-60	29.58±10.23
	Toplam	22-120	58.45±18.88
	Negatif Puan		

*Min: Minimum; Maks: Maksimum; **Ort: Ortalama; SS: Standart Sapma

Öğrencilerin tanıtıcı özelliklerine göre ölçeklerden almış oldukları ortalama puanlar karşılaştırıldığında; cinsiyet ($p=.008$) ve sınıf ($p=.025$) değişkenlerine göre merhamet düzeylerinde anlamlı farklılık olduğu belirlendi. Organ bağışına yönelik tutumları arasında herhangi bir farklılık saptanmadı (Tablo 3).

Tablo 3. Hemşirelik Öğrencilerinin Tanıtıcı Özellikleri ile Merhamet Düzeyi ve Organ Bağışı Tutum Ölçeği Toplam Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması (n=194)

Tanıtıcı Özellikler	Merhamet Düzeyi	Yardımsızlık ve Ahlaki Değerleri	Toplam Negatif (Tıbbi Olarak İhmal Edilme Korkusu ve Bedensel Yaralanma Korkusu)
Cinsiyet			
Kadın	101.62±11.66	99.54±15.33	58.04±19.30
Erkek	89.36±16.02	87.36±20.84	62.31±17.45
Test ve p değerleri	*t: 7.241 p=.008	*t: 3.401 p=.067	*t: 0.185 p=.668
Sınıf Düzeyi			
1.Sınıf	99.52±14.83	94.44±16.51	61.88±16.78
2.Sınıf	98.98±11.90	98.96±16.11	59.01±21.15
3.Sınıf	105.04±11.32	101.34±14.66	53.60±17.73
4.Sınıf	98.10±12.37	98.35±16.30	60.37±17.89
Test ve p değerleri	**f: 3.190 p=.025	**f: 1.324 p=.268	**f: 1.675 p=.174
Mesleği İsteyerek Seçme Durumu			
Evet	100.76±12.41	99.19±15.56	57.81±19.74
Hayır	99.37±13.39	95.81±18.08	60.41±16.5
Test ve p değerleri	*t:0.986 p=.322	*t: 0.643 p=.424	*t: 2.483 p=.117
Organ Bağışında Bulunmayı Düşünme			
Evet	102.25±11.94	104.46±14.73	51.27±17.44
Hayır	90.05±13.03	93.78±15.97	63.82±18.19
Test ve p değerleri	*t: 0.809 p=.369	*t: 1.527 p=.218	*t: 0.107 p=.743
Merhametli Biri Olduğunu Düşünme			
Evet	101.02±12.29	99.10±15.65	58.24±18.87
Hayır	84.42±12.05	78.42±21.67	64.28±19.86
Test ve p değerleri	*t: 0.021 p=.885	*t: 2.618 p=.107	*t: 0.037 p=.848

*Bağımsız t testi; **One Way Anova; p<0.05

Öğrencilerin Merhamet Düzeyi ve Organ Bağışı Tutum Ölçeğine verdikleri yanıtlara ilişkin iki ölçek arasındaki korelasyon incelendiğinde; öğrencilerin merhamet düzeyleri ile organ bağışına yönelik pozitif tutumları arasında zayıf

düzeyde pozitif yönde anlamlı ilişki ($r = .37$, $p = .000$) organ bağışına yönelik negatif tutumları arasında ise zayıf düzeyde negatif yönde anlamlı ilişki olduğu ($r = -.35$, $p = .00$) saptandı (Tablo 4).

Tablo 4. Merhamet Düzeyi Ölçeği ile Organ Bağışı Tutum Ölçeği Arasındaki İlişki (n=194)

Ölçek	Yardımsızlık ve Ahlakî Değerleri	Tıbbi İhmal Korkusu	Bedensel Korkusu	Yaralanma	*OBTÖ toplam negatif
Sevecenlik	** $r = .35$ $p = .000$	** $r = -.26$ $p = .000$	** $r = -.23$ $p = .001$		** $r = -.27$ $p = .000$
Paylaşım	** $r = .30$ $p = .000$	** $r = -.24$ $p = .001$	** $r = -.13$ $p = .055$		** $r = -.21$ $p = .003$
Bilinçli	** $r = .32$ $p = .000$	** $r = -.35$ $p = .000$	** $r = -.25$ $p = .000$		** $r = -.33$ $p = .000$
Umursamazlık	** $r = -.36$ $p = .000$	** $r = -.33$ $p = .000$	** $r = -.32$ $p = .000$		** $r = -.36$ $p = .000$
Bağlantısızlık	** $r = -.14$ $p = .040$	** $r = .21$ $p = .003$	** $r = .16$ $p = .019$		** $r = .20$ $p = .003$
İlişki Kesme	** $r = -.28$ $p = .000$	** $r = .26$ $p = .000$	** $r = .27$ $p = .000$		** $r = .29$ $p = .000$
Merhamet Toplam	** $r = .37$ $p = .000$	** $r = -.29$ $p = .000$	** $r = -.35$ $p = .000$		** $r = -.35$ $p = .000$

* OBTÖ: Organ bağışı tutum ölçeği; **Pearson korelasyon analizi; $p < 0.05$

TARTIŞMA

Sağlık profesyonellerinin organ bağışı konusunda edindiği bilgiler, toplumun tutum ve davranışlarını doğrudan etkilemektedir (Ordin ve Söylemez, 2018). Kaliteli ve birey merkezli bakım sunabilmek için hemşirelerin bireylere ve topluma merhamet duygusuyla yaklaşmasının önemli olduğu görülmektedir (Bilgiç, 2022). Geleceğin meslek adaylarından olan hemşirelik öğrencilerinin merhamet duygusunu benimsemesinin bireylere kazandırılacak sağlık davranışlarını belirlemede önemli bir araç olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada hemşirelik öğrencilerinin, merhamet düzeyleri yüksek bulunmuştur. Güney Kore, Irak, Nijerya ve Oman'da çok merkezli olarak gerçekleştirilen çalışmada da benzer şekilde hemşirelik öğrencilerinin merhamet düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır (Akpan vd., 2022). Türkiye'de de gerçekleştirilen çalışmalarda benzer şekilde hemşirelik öğrencilerinin merhamet ölçeğinden aldıkları puanların yüksek olduğu belirlenmiştir (Çingöl, Zengin ve Karakaş, 2018; Bilgiç, 2022; Cura ve

Atay, 2023). Yapılan çalışmalarda öğrencilerin merhamet düzeylerinin cinsiyet, öğrenim düzeyi, gelir durumu, müfredat programları gibi değişkenlere göre farklılık gösterdiği belirtilmiştir (Çingöl vd., 2018; Bilgiç, 2022; Akpan vd., 2022; Cura ve Atay, 2023). Bu çalışmada da cinsiyet ve sınıf düzeylerine göre öğrencilerinin merhamet düzeyinin farklılaştığı görülmüştür. Literatürde de benzer şekilde kadın öğrencilerin merhamet düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Gündüzoğlu, Korhan, Yıldırım, Aykar ve Üstün, 2019; Akpan vd., 2022; Bilgiç, 2022). Kadınların doğasından kaynaklı daha hassas, şefkatli ve bir başkasının sorunlarına karşı empati düzeylerinin yüksek olması nedeniyle merhamet düzeylerinin de yüksek olduğu düşünülebilir. (Gündüzoğlu vd., 2019; Akpan vd., 2022). Çalışmamızda 3. sınıf öğrencilerinin merhamet düzeylerinin diğer sınıflara göre yüksek olduğu görülmüştür. Literatürde çalışma bulgularına benzer olarak; Gündük, Özaydın ve Vural (2022) yaptığı çalışmada 3. sınıf öğrencilerinin diğer sınıflara göre merhamet düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Çalışma bulgularından farklı olarak

Bilgiç (2022), Özdelikara ve Babur (2020) sınıf düzeylerinin öğrencilerin merhamet düzeylerini etkilemediğini, Gündüzoğlu vd. (2019) ise 1.ve 2. sınıf öğrencilerinin merhamet düzeylerinin daha yüksek olduğunu saptamıştır. Çalışma sonuçlarındaki bu farklılığın, hasta ile etkileşim, merhamet, etik konular ve mesleki değerler gibi konuların yer aldığı derslerin öğrencilere farklı dönemlerde veriliyor olmasından ve farklı eğitim sistemlerinin olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Çalışmamızda da 3. sınıf öğrencilerinin Hemşirelikte Etik dersi kapsamında mesleki değerlere ilişkin kavramları yeni almış olması ve bu ders kapsamında mesleki değerler doğrultusunda verilen bakım uygulamalarının öğrencilerde empati ve merhamet gibi kavramlarının oluşmasına katkı sağladığı düşünülmektedir. Bu sonuçlar kapsamında merhamet, hemşireliğin kalbi ve ruhunu yansıtan sanat yönünün önemli bir parçası olup, hemşirelik eğitiminin de merkezinde yer almalıdır.

Organ bağışçılarının sayısındaki azlık nedeniyle organ nakli küresel çapta bir sorun olmaya devam etmektedir. Bu çalışmada da, öğrencilerin organ bağışına yönelik tutumlarının yüksek olduğu belirlenmiş ancak öğrencilerin yarısından fazlasının organ bağışında bulunmayı düşünmediğini ifade ettikleri saptanmıştır. Literatürde farklı ülkelerde gerçekleştirilen birçok çalışmada, hemşirelik öğrencilerinin organ bağışına yönelik tutumlarının olumlu düzeyde olduğu ancak organ bağışında bulunma isteklerinin düşük olduğu görülmektedir (Tam vd., 2012; Mikla vd.,2016; Fontana vd., 2017; Ordin ve Söylemez, 2018; Alarcon vd., 2019). Bununla birlikte; Ordin ve Söylemez'in (2018) hemşirelik öğrencilerinin organ bağışına yönelik bilgilerini arttırmak amacıyla yapmış oldukları çalışmada; öğrencilerin eğitim programı sonrasında organ bağışı kartı sahibi olma ve

organ bağışı sistemine yönelik bilgilerinin arttığı saptanmıştır. Benzer şekilde, Essman ve Lebovitz (2005) ve Rios vd. (2015) yaptığı çalışmalarda da organ bağışına yönelik özel bir ders alan tıp öğrencilerinin organ bağışına yönelik bilgi ve davranışlarının arttığı belirlenmiştir. Öğrencilerin organ bağışına yönelik bilgilerini ve farkındalıklarını arttırmak amacıyla eğitim programlarına konuyla ilgili içeriklerin dahil edilmesi ve eğitimlerin düzenlenmesinin önemli olacağı düşünülmektedir. Çalışmamız da, öğrencilerin bireysel özelliklerine göre organ bağışı tutumları arasında anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir. Literatürde çalışma bulgularından farklı olarak cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, ebeveynlerin eğitim durumu, organ nakil hastasını tanımanın organ bağışı tutumlarını etkilediği bildirilmiştir (Tam vd., 2012; Mikla vd.,2016; Fontana vd., 2017; Alarcon vd., 2019).

Merhamet duygusu bireyleri anlamının ve duyguları paylaşmanın ötesinde bireylerin hissettikleri acıyı ve ağrıyı hafifletmek için hemşireleri harekete geçirir (Raustøl ve Tveit, 2023). Merhametin varlığı yalnızca uygulanan bakımın kalitesini ve bireylerin yaşam kalitelerini arttırmak ile kalmaz, hemşire-hasta ilişkisini geliştirir ve hemşirelerin mesleki doyum ve memnuniyetlerini de artırır (Richardson, Percy ve Hughes, 2015). Nitekim, merhamet düzeyi yüksek olan bireylerin başkalarına yardım etme durumlarının daha yüksek olduğu bildirilmiştir (Bilgiç, 2022; Cevheroğlu ve Kılıç, 2022; Doğan, Oltuluoğlu ve Özkan, 2023). Organ nakli bekleyen hastalar, yaşam kalitelerini etkileyen ciddi sağlık problemleri yaşamaktadır (Leon Einav ve Varon, 2015). Hemşireler ise bu süreçte hasta ve hasta yakınlarının organ nakli reddi endişesine, acılarına, korku ve kaygılarına doğrudan tanık olmaktadır (Doğan, Oltuluoğlu ve Özkan, 2023). Hastaların bu süreçlerine yakından tanık olan hemşirelerin

merhamet duygusu ile organ bağışı konusunda olumlu tutum geliştirmesi beklenen bir sonuç olarak düşünülebilir. Bu çalışma kapsamında da, hemşirelik öğrencilerinin merhamet düzeyi ile organ bağışına yönelik tutumları arasında ilişki olduğu görülmüştür. Literatürde de, merhamet düzeyi yüksek olan hemşirelerin organ nakli bekleyen hastalara yardım etme ve organ bağışında bulunma olasılığının daha fazla olduğu görülmektedir (Doğan, Oltuluoğlu ve Özkan, 2023). Bektaş ve Yıldırım (2021) hemşirelerden yüksek merhamet duygusuna sahip olanların organ bağışı konusunda olumlu tutum sergilediklerini ifade ettiklerini Doğan, Oltuluoğlu ve Özkan (2023) ise organ nakli kliniğinde çalışan hemşirelerin merhamet düzeylerinin yüksek olduğunu, saptamıştır. Geleceğin meslek üyesi olacak hemşirelik öğrencileri ile yapılmış çalışma bulgularımıza göre, öğrencilerin merhamet düzeyleri ile organ bağışına yönelik tutumları arasında anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Literatürde, hemşirelik öğrencileri ile bu konuda yapılmış sınırlı sayıda çalışma olmakla birlikte, Cevheroğlu ve Kılıç'ın (2022) yapmış oldukları çalışmada da hemşirelik öğrencilerinin merhamet düzeyi ile organ bağışı arasında olumlu pozitif ilişki saptanmıştır ve merhamet düzeyi yüksek olan öğrencilerinin organ bağışına yönelik tutumlarının arttığı vurgulanmıştır. Bu bağlamda, hemşirelik öğrencilerin merhamet düzeyi arttıkça organ bağışına yönelik tutumlarının daha olumlu olacağı sonucuna ulaşıldı.

Kısıtlılıklar/Sınırlılıklar

Araştırmanın sadece bir vakıf üniversitesinin Sağlık Bilimleri Fakültesindeki hemşirelik öğrencileriyle gerçekleştirilmesi bu çalışmanın sınırlılığını oluşturmaktadır.

SONUÇLARIN UYGULAMADA KULLANIMI

Hemşirelik öğrencilerinin merhamet düzeylerinin yüksek, organ bağışına yönelik tutumlarının olumlu olduğu ve merhamet düzeyleri ile organ bağışına yönelik tutumları arasında ise anlamlı bir ilişki olduğu görüldü. Ayrıca, kadın öğrencilerin erkek öğrencilere, 3. sınıf öğrencilerin ise diğer sınıflardaki öğrencilere göre merhamet düzeylerinin yüksek olduğu belirlendi. Bu sonuçlar, merhamet düzeyinin organ bağışına karar verme sürecinde etkili olduğunu göstermiştir. Organ bağışı ve kavramları hakkında, toplumun davranış ve inançlarına yön vermede ve toplumda bir farkındalık oluşturmada hemşireler anahtar bir rol oynamaktadır. Bu kapsamda, geleceğin sağlık profesyonelleri olarak toplumsal farkındalığın artırılmasında önemli rol oynayacak hemşirelik öğrencilerinin merhamet düzeylerini ve organ bağışı konusunda tutumlarını olumlu yönde geliştirmek için eğitimlerin planlanması, bu gelişimi destekleyecek farklı öğretim yöntemlerinin kullanılması ve uygulama alanlarının oluşturulması önerilmektedir. Bu sayede, öğrencilerde merhamet düzeyinin artacağı ve organ bağışının önemini daha iyi anlama bilincinin yerleşeceği düşünülmektedir.

Bilgilendirme

Bu çalışma başka bir dergide yayınlanmak üzere gönderilmemiştir. Bu çalışma için finansal bir destek alınmamıştır. Bu çalışma için etik kurul onayı bir vakıf üniversitesi girişimsel olmayan etik kurulundan alınmıştır (Tarih: 23/06/2022 ve Sayı No: 2022/210).Çalışma Fikri (Konsepti) ve Tasarımı: BD,SM , Veri Toplama / Literatür Tarama: BD,SM,YK, Verilerin Analizi ve Yorumlanması: BD,SM, Makalenin Hazırlanması: BD,SM,YK, Yayınlanacak Son Haline Onay Verilmesi: BD, SM

KAYNAKLAR

Akdeniz, S.S. ve Deniz, M.E. (2016). Merhamet ölçeği'nin türkçeye uyarlanması: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *The Journal of Happiness and Well-Being*, 4(1),50-61.

Akpan, P., Lee, Y., Jubouri, M., Cayaban, A. ve John, M. E. (2022). Compassion competence among nursing students from different cultures: a multinational study. *J Nurs Educ*,61(6), 289–295. <https://doi.org/10.3928/01484834-20220404-13>.

Alarcón, L. Ríos, A. Borredá, E. Suarez, M. C. Fuente, G. A. Pardos, B... ve Parrilla, P. (2019). Nursing students' knowledge about organ donation and transplantation: a spanish Spanish multicenter study. *Transplant Proc*, 51(9), 3008–3011. <https://doi.org/10.1016/j.transproceed.2019.08.019>.

Baysal, E. E. Sarı, D. Taşkiran, N. Acar, E., ve Akyıl, R. Ç. (2019). Hemşirelik öğrencilerinin yaşlı bireylere yönelik tutumları ve empatik yaklaşım becerileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(2), 80-87.

Bektaş, M. ve Yıldırım, G. (2021). Hemşirelerin organ bağışı tutumlarının merhamet duygularıyla ilişkisinin değerlendirilmesi. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, 11(2), 284-299. <https://doi.org/10.31020/mutftd.777609>.

Bilgiç, Ş. (2022). Does the compassion level of nursing students affect their ethical sensitivity? *Nurse Educ Today*, 109, 105228. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2021.105228>.

Bolgeo, T. Ruta, F. Damico, V. Pancani, L. Bertolotti, M. Gambarini, L... ve Maconi, A. (2021). Human organ donation and spirituality: A multicentre observational study aimed at healthcare professionals who work in the Italian context. *Ann Ig*, 33(6), 564–582. <https://doi.org/10.7416/ai.2021.2415>.

Cevheroğlu, S. ve Kilic, F.H. (2022). Do the compassion and spirituality levels of turkish nursing students influence their attitudes toward organ donation? *J Relig Health*, 62(2), 1019–1031. <https://doi.org/10.1007/s10943-022-01724-0>.

Cura, U.Ş. ve Atay, S. (2023). Correlation between mindfulness, empathy and compassion levels of nursing students: A cross-sectional study. *Arch Psychiatr Nurs*, 42, 92–96. <https://doi.org/10.1016/j.apnu.2022.12.017>.

Çatalsakal, D. (2021). Akademisyenlerde merhamet düzeyinin organ bağışı tutumuna etkisi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Çingöl, N. Çelebi, E. Zengin, S. ve Karakaş, M. C. (2018). Bir sağlık yüksekokulu hemşirelik bölümü öğrencilerinin merhamet düzeylerinin incelenmesi. *Turkish J Clin Psy*. (21),61-67. <https://dx.doi.org/10.5505/kpd.2018.65487>.

Doğan, B. Oltuluoğlu, H. ve Özkan, M. (2023). Organ nakli hemşirelerinin merhamet düzeyleri ile hemşirelik mesleğine yönelik tutumları arasındaki ilişki. *Artuklu International Journal of Health Sciences*, 3(2), 196-202. <https://doi.org/10.58252/artukluder.1241782>.

Durkin, M., Gurbutt, R. ve Carson, J. (2018). Qualities, teaching, and measurement of compassion in nursing: A systematic review. *Nurse Educ Today*, 63, 50–58. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2018.01.025>.

Essman, C. C. ve Lebovitz, D. J. (2005). Donation education for medical students: enhancing the link between physicians and procurement professionals. *Prog Transplant*, 15(2), 124-128. <https://doi.org/10.1177/152692480501500204>.

Fontana, F. Massari, M. Giovannini, L. Alfano, G. ve Cappelli, G. (2017). Knowledge and attitudes toward organ donation in health care undergraduate students in Italy. *Transplant Proc*, 49(9), 1982–1987. <https://doi.org/10.1016/j.transproceed.2017.09.029>.

- Gezginci, E. Göktaş, S. ve Şendir, M. (2020). Hemşirelik öğrencilerinin öz-duyarlılıkları ile organ bağıışına yönelik tutumları arasındaki ilişki. İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi, 8(2), 196-207. <https://doi.org/10.33715/inonusaglik.718127>.
- Güdük, Ö. Özaydın, Ö. ve Vural, A. (2022). Hemşireler ve hemşirelik öğrencilerinde merhamet düzeyinin incelenmesi. *Gevher Nesibe Tıp ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(20), 158–168. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7133620>.
- Gündüzoğlu, N. Ç. Korhan, E.A. Yıldırım, Y. Aykar, F. ve Üstün, Ç. (2019). Hemşirelik öğrencilerinde merhamet düzeyi. *Journal of Human Rhythm*, 5 (2), 103-116.
- Hu, D. ve Huang, H. (2015). Knowledge, attitudes, and willingness toward organ donation among health professionals in China. *Transplantation*, 99(7), 1379–1385. <https://doi.org/10.1097/TP.0000000000000798>.
- Leon, M. Einav, S. ve Varon, J. (2015). Organ donation among health care providers: is giving and receiving similar? *Transplant Proc*, 47(6), 1567–1571. <https://doi.org/10.1016/j.transproceed.2015.06.015>.
- Mikla, M., Rios, A., Navas, A., Gotlib, J., Kilanska, D., Alarcón, L... ve Lopez Montesinos, M. J. (2016). Organ Donation: What Are the Opinions of Nursing Students at the University of Bialystok in Poland?. *Transplant Proc*, 47(9), 2590–2592. <https://doi.org/10.1016/j.transproceed.2016.08.024>.
- Ordin, Y. S. ve Söylemez, B. A. (2018). Effects of peer education on attitudes toward organ donation in nursing students. *Transplant Proc*, 50(10), 2482–2484. <https://doi.org/10.1016/j.transproceed.2018.02.094>.
- Özdelikara, A. ve Babur, S. (2020). Hemşirelik öğrencilerinin merhamet düzeyi ve empatik eğilim ilişkisi. *ACU Sağlık Bil Derg*, (2), 342-349. <https://doi.org/10.31067/0.2020.271>.
- Pommier, E. A. (2011). The compassion scale. *Assessment*, 27(1), 21-39. <https://doi.org/10.1177/1073191119874108>.
- Raustøl, A. ve Tveit, B. (2023). Compassion, emotions and cognition: Implications for nursing education. *Nurs Ethics*, 30(1), 145–154. <https://doi.org/10.1177/09697330221128903>.
- Richardson, C. Percy, M. ve Hughes, J. (2015). Nursing therapeutics: Teaching student nurses care, compassion and empathy. *Nurse Educ Today*, 5(5), e1–e5. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2015.01.016>.
- Ríos, A. Navas, A. López, A. Gómez, F. J. Iriarte, J. Herruzo, R... ve Parrilla, P. (2015). The level of acceptance of Spanish medical students of the transplantation of solid organs from animals: a stratified and multicentre study. *Xenotransplantation*, 22(6), 476-486. <https://doi.org/10.1111/xen.12208>.
- Sayın, Y.Y. (2016). Turkish validity and reliability of organ donation attitude scale. *Journal of Clinical Nursing*, 25(5-6):642-55. <https://doi.org/10.1111/jocn.12943>.
- Tam, W. W. Suen, L. K. ve Chan, H. Y. (2012). Knowledge, attitudes and commitment toward organ donation among nursing students in Hong Kong. *Transplant Proc*. 44(5), 1196–1200. <https://doi.org/10.1016/j.transproceed.2012.01.108>.
- Vlaisavljevic, Z. Jankovic, S. Maksimovic, N., Culafic, M., Stulic, M., Milovanovic, T. ve Oluic, B. (2020). Attitudes of nurses toward organ donation in Serbia. *Transplant Proc*, 52(3), 673–679. <https://doi.org/10.1016/j.transproceed.2020.01.031>.